Släktet *Xystophora* Hein. och dess svenska arter.

Av

PER BENANDER.

Med 3 textfigurer.

Vid insamling av småfjärilar under de senare åren har jag då och då träffat på enstaka exemplar av för mig obekanta arter, hörande till släktet *Xystophora* Hein. Vid försök att bestämma dem lyckades jag ej finna beskrivningar, som riktigt passade in på dem, varför de lämnades obestämda tills vidare. Så småningom blev det en hel rad sådana i samlingen. Till slut beslöt jag göra ett grundligare försök att skaffa namn på dem, varvid jag icke endast studerade beskrivningarna i litteraturen utan även undersökte genitalierna. Under arbetet med att klara upp artfrågorna väcktes emellertid en ny fråga, nämligen den, huruvida den brukade indelningen i släkten kunde vara riktig.

Heinemann, som uppställt släktet *Xystophora,* skiljer ifrån några obetydligt avvikande arter och bildar för dem släktena *Monochroa* och *Lamprotes.* Senare författare, t. ex. Snellen, Rebel och Spuler, hava ej riktigt godkänt denna uppdelning utan fört alla till *Xystophora.* Skillnaden har synts dem för oväsentlig.

Nu visa oss genitalierna ofta tydligare än annat, vilka arter som stå varandra nära och vilka som äro långt skilda. Pierce, som studerat dessa organ hos de engelska arterna, har också kommit till en ny uppdelning av denna grupps arter.

Den art av Heinemanns släkte *Lamprotes,* som Pierce haft tillgång till, nämligen den även i södra Sverige vanliga *atrella* Hw., skiljer han sålunda ifrån. Utmärkande för den är, att valva har en utstående triangulär flik och att aedeagus är bred och tvär vid basen. Ännu två arter av detta släkte, som jag undersökt, ha sådana genitalier, Fig. 3. Däremot har arten *micella* Schiff., som Heinemann också placerat bland *Lamprotes*-arterna, genitalier av annat utseende, fig. 2 l.

Långt mera avvikande äro genitalierna hos arten *pulveratella* HS., och det är mycket förvånande, att Heinemann, som låtit helt obetydliga avvikelser utgöra grund för uppställande av de nyss nämnda tvenne släktena, icke låtit upptäckten av de mycket större avvikelserna i ribborna och vingformen hos *pulveratella* och *carchariella* Z. utmynna

i uppställande av ännu ett släkte för dessa arter. Såsom framgår av fig. 1 a är vingarnas diskfält hos dem av vanlig längd och icke såsom hos övriga arter nående till vingens sista fjärdedel, bakvingarnas utkant är snedare, ej så skarpt vinklad mot den kortare utdragna spetsen, och hörnet mot bakkanten är brett rundat. De hanliga genitalierna äro i mycket avvikande, bl. a. äga de väl utbildad gnathos. Pierce har också skilt *pulveratella* ifrån de övriga engelska arterna av denna grupp.

Arten *tenebrella* Hb., för vilken Heinemann uppställt släktet *Monochroa*, skiljer sig däremot icke i genitalierna från de återstående arterna, som Heinemann anför under *Xystophora*. Icke heller vingarnas ribbförgrening avviker. Heinemann anför som utmärkande för släktet *Monochroa*, att framvingarnas framkant är rak, och att vingarna sålunda bli smalare utåt och tillspetsade endast genom bakkantens böjböjning. Så är ej förhållandet, även framkanten är böjd (se fig. 1 b), vilket dock ej synes förrän fjällen avlägsnats. Dessa sitta på framkanten ovanligt tätt och äro mot vingspetsen längre, vilket gör, att framkanten synes rak.

Av det anförda torde framgå, att den brukade släktindelningen för denna artgrupp ej kan vara riktig. Efter att ha undersökt och jämfört de artgrupper, som erhållas efter uppdelning med hänsyn tagen till genitalierna, kom jag till följande resultat.

Arterna *pulveratella* HS. och *carchariella* Z. äro ej alls närmare besläktade med de övriga och måste ställas i ett särskilt släkte, som får namnet *Xystophora* Hein., ty *carchariella* är den art, som Heinemann placerat först i detta släkte.

Arten *micella* Schiff. skiljer sig från alla de följande arterna icke endast i genitalierna utan även i yttre kännetecken. Ribban M_2 utgår närmare M_3 i både fram- och bakvingarna, Cu_2 utgår betydligt innanför R_2. Palpernas mittled är ovanligt lång och ändleden av samma längd. Därtill kommer, att framvingarna äro tecknade med metallglänsande silverfläckar, något alldeles enastående inom denna grupp. Med släktet *Lamprotes*, dit Heinemann hänför den, har den ingen närmare släktskap. Riktigast synes mig vara att uppställa ett nytt släkte för den, vilket jag vill kalla *Argolamprotes* nov. gen.

Alla de övriga arterna överensstämma i det närmaste i vingarnas ribbförgrening. I bakvingarna utgår M_2 närmare M_1 än M_3, oftast mycket närmare. Efter palpernas utseende uppdelas de på tvenne släkten. De arter, som ha palpernas ändled längre än mittleden, bilda Heinemanns släkte *Lamprotes* med *atrella* Hw. som genotyp. Enligt Heinemann skola dessa arter ha små, otydliga oceller.

Det andra släktet omfattar de arter, som ha palpernas ändled kortare än mittleden och tydliga oceller. Detta får namnet *Monochroa* Hein. med *tenebrella* Hb. som genotyp. Till detta släkte höra de flesta arterna. Genitalierna hos de flesta äro av samma typ, utmärkt bl. a. av den i basdelen starkt uppsvällda, i spetsdelen smala aedeagus. Här-

ifrån avvika två arter, *rumicetella* Hofm. och *luteella* Hein., särskilt den senare, men då de i det yttre överensstämma med de typiska arterna, föras de till samma släkte. En annan art, som med någon tvekan placeras här, är *saltenella* Schöyen. Den har nämligen bakvingarnas utskjutande spets mycket kort och därtill egendomliga palper. I vingribborna överensstämmer den dock med *Monochroa*-arterna. Mitt enda exemplar saknar bakkropp, och jag har ej kunnat undersöka genitalierna, men av den lilla figur, som Barca lämnat i Ent. Tidskrift 1932 s. 34, synes mig framgå, att den hör till detta släkte.

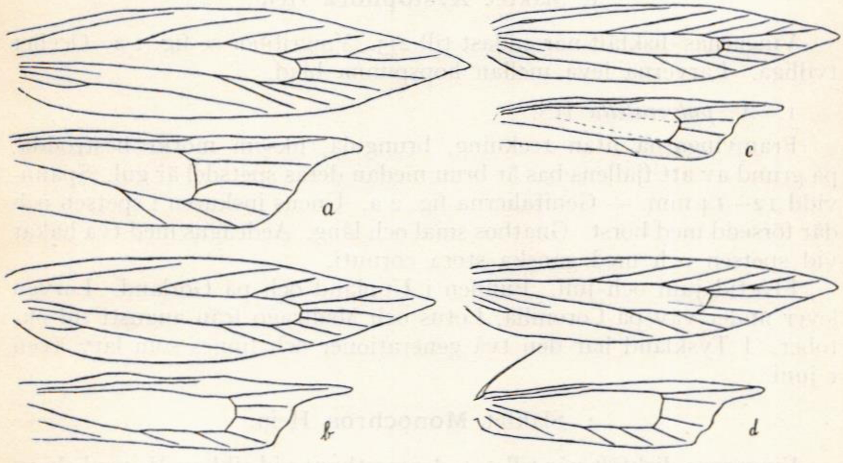

Fig. 1. Vingarnas ribbor. a *Xystophora pulveratella* HS., b *Monochroa tenebrella* Hb., c *M. tetragonella* Stt., d *Argolamprotes micella* Schiff.

Antalet från Sverige kända arter har mer än fördubblats sedan 1928, då familjen Gelechiidae behandlades i Svensk Insektfauna. Utom de däri upptagna 8 arterna hava nämligen icke mindre än 11 andra anträffats i landet. En ny bestämningstabell bör därför vara av nytta liksom korta beskrivningar av de nyfunna arterna. För de 15 lämnas figurer av de hanliga genitalierna, så att de säkrare skola kunna identifieras. Riktigt säkert är ej, att de två, *luteella* och *plumbella*, äro identiska med dem Heinemann beskrivit under dessa namn. En art beskrives som ny.

Översikt över släktena.

I. Vingarnas diskfält når endast till 2/3 av vingens längd. Bakvingarnas utskjutande spets ej skarpt avsatt från utkanten, som är snedare och har brett avrundat hörn mot bakkanten. Fig. 1 a.

1. *Xystophora* Hein.

II. Vingarnas diskfält långt, nående till 3/4. Bakvingarna med tvär utkant, tydligt avsatt och långt utskjutande spets samt skarpare hörn mot bakkanten. Fig. 1 b, c, d.

1. Ribban M_2 betydligt längre ifrån M_1 än från M_3. Fig. 1 d. 4. *Argolamprotes* n. g.

2. I bakvingarna utgår M_2 närmare till M_1 än till M_3. Fig. 1 b och c.

a. Palpernas ändled längre än mittleden. 3. *Lamprotes* Hein.

b. Palpernas ändled ej längre än mittleden. 2. *Monochroa* Hein.

1. Släktet **Xystophora** Hein.

Vingarnas diskfält når endast till 2/3. Vingribbor se fig. 1 a. Oceller tydliga. Larverna leva mellan hopspunna blad.

1. *X. pulveratella* HS.

Framvingarna utan teckning, brungula, liksom mörkt beströdda, på grund av att fjällens bas är brun medan deras spetsdel är gul. Spännvidd 12—14 mm. — Genitalierna fig. 2 a. Uncus inskuren i spetsen och där försedd med borst. Gnathos smal och lång. Aedeagus med två hakar vid spetsen och med ganska stora cornuti.

Flygtid juni och juli. Funnen i Uppland och på Gotland. Larven lever under väv på Coronilla, Lotus och Medicago från augusti till oktober. I Tyskland har den två generationer och finnes som larv även i juni.

2. Släktet **Monochroa** Hein.

Vingarnas diskfält når till 3/4, deras utkant vid ribban M_1 med skarp vinkel mot den långt utdragna spetsen. M_2 utgår närmare till M_1 än till M_3, se fig. 1 b och c. Palpernas ändled ej längre än mittleden, vanligast betydligt kortare. Oceller tydliga. Genitalierna sakna gnathos. De ha mjuk uncus, oftast lång och böjd sacculus samt starkt vidgad basdel av aedeagus. Larverna leva inuti örters rötter, stjälkar eller blad.

Artöversikt.

1. Framvingarnas ribbor ljusa, mellanrummen delvis svart beströdda 2
—. Framvingarna utan mörka längsstrimmor 3
2. Framvingarnas basdel ej svartstrimmig ..... 4. *M. saltenella*
—. Även framvingarnas basdel med svarta strimmor ..... 3. *M. palustrella*
3. Huvud vitgult 4
» grått eller brunt 5
4. Framvingarna benvita ..... 5. *M. suffusella*
» ljusbruna ..... 6. *M. tetragonella*
5. Bakkroppens första leder gula på översidan 6
—. » » » ej gula 7
6. Antennerna med 4 vita fläckar i spetsdelen ..... 11. *M. servella*
—. » utan vita fläckar mot spetsen ..... 10. *M. lutulentella*
7. Framvingarna något brokiga av gult och brunt ..... 2. *M. lucidella*
—. » överallt med samma grundfärg 8